

BARNEHJEMS- GRANSKINGEN I OSLO

Av: Henrik Nielsen (40 87 53 80) og Kjell Vesje (92 09 41 44)

NRK Østlandssendingen, Postboks 4555 Nydalen, 0421 Oslo. Telefon: 22808250.

Arbeidene er publisert i radio- og TV-nyheter i tiden mellom 22.09.2003 og 05.01.2004.

INNHOLD

1.0 Innledning	s. 3
2.0 Det første tipset	s. 3
3.0 Kilder	s. 4
4.0 Team-arbeid	s. 6
5.0 Etikk og metode	s. 8
5.1 Avhengighet til kilder	s. 8
5.2 Anonymitet	s. 9
5.3 Selektiv hukommelse	s. 10
6.0 Snubletråder i starten	s. 11
7.0 Hold politikerne i øra	s. 13
7.1 Tidsbegrensning	s. 13
7.2 Etatsbegrensning	s. 13
7.3 Kommunebegrensning	s. 14
8.0 Serie-voldtekt i 20 år	s. 14
9.0 Barnevernet i dag	s. 15
10.0 Kravet om nasjonal gransking	s. 16
11.0 Avslutning	s. 16

1.0 INNLEDNING

Fredag 5. september 2003 hadde daværende ordfører i Bergen, Anne-Grete Strøm-Erichsen, innkalt til pressekonferanse. Gråtkvalt ga hun en uforbeholden unnskyldning på vegne av samtlige politiske partier i Bergen bystyre til tidligere barnehjemsbarn som kommunen hadde hatt ansvar for etter krigen. Bakgrunnen var en statlig rapport som Fylkesmannen i Hordaland la fram i slutten av juni. Rapporten ga en skremmende skildring av forholdene på Bergens barnehjem i årene 1954-80. I alt 92 tidligere barnehjemsbarn hadde forklart seg for fylkesmannens granskingsutvalg om en årrekke med omfattende overgrep og omsorgssvikt.

Samme kveld mottok Østlandssendingen en telefon som skulle resultere i nesten to måneders systematisk og målrettet arbeid. I løpet av den tiden ble vi kjent med 50 tidligere barnehjemsbarn, som mange av dem fortalte rystende historier om straff fordi de tisset på seg i sengen om natten. Om trusler dersom de ikke spiste opp maten. Om barn som måtte spise sitt eget spy dersom de kastet opp. Og om seksuelt misbruk av barn helt ned i sjuårsalderen.

Arbeidet ga materiale til 37 nyhetssaker på radio og 5 innslag på TV. Over 300 tidligere barnehjemsbarn har siden meldt seg for Oslo kommune. Reportasjene toppet seg i avsløringen av at en ”vel ansett mann” i mer enn 15 år voldtok mindreårige gutter som han fikk låne med seg hjem fra barnehjem i helgene. Dette førte til at et statlig utvalg nå skal granske alle institusjoner som barnevernet i Oslo kommune har brukt i årene mellom 1954 og 1993.

Tung nyhetsjobbing ga altså konkrete resultater. Men arbeidet var også en stor følelsesmessig belastning, slik at vi var to journalister som jobbet sammen og kunne støtte hverandre da det sto på som verst. Faktisk tror vi dette samarbeidet var en forutsetning for at vi lyktes så bra som vi gjorde.

2.0 DET FØRSTE TIPS

Mandag den 7. september lå det en kort beskjed på arbeidspulten til Kjell Vesje fra en kollega som hadde hatt kveldsvakt fredagen før. Han hadde fått telefon fra en person som ville kreve erstatning fra Oslo kommune for opplevelser han hadde hatt på Oslos barnehjem på 1950- og 60-tallet.

Mannen som hadde ringt het Truls Bråthen, og han fortalte om en oppvekst uten kontakt med mor og far. Nesten rett fra fødestuen ble han sendt på barnehjem. Blant annet var han på Løkkeberg barnehjem i Oslo. Her ble han sjenket full og seksuelt misbrukt av en mannlig fritidsleder fra han var i sjuårsalderen og til han var 12-13 år gammel. Fritidslederen jobbet ikke ved barnehjemmet, men som en vel ansett samfunnsborger var han en slags frivillig voksenkontakt for barnehjemmet. Bråthen visste at denne fritidslederen også hadde misbrukt flere andre gutter fra Løkkeberg barnehjem, og nevnte en del navn. Kunne de bekrefte historien? Truls Bråthen skulle undersøke og gi beskjed. Dessuten visste han om minst en annen som hadde opplevd liknende overgrep, men på et annet av Oslos barnehjem som het Barnevern og lå i Schwensens gate. Bråthen hadde truffet vedkommende gjennom det siste årsmøtet i Landsforeningen rettferd for taperne.

Var historien troverdig? Hva kunne vi få vite om den navngitte overgriperen? Kunne tidligere ansatte på barnehjemmet bekrefte noe av det som ble fortalt? Men hvorfor hadde ingen andre journalister tenkt på at forholdene i Oslo kunne være like forferdelige som i Bergen?

3.0 KILDER

Det gikk nesten to uker før Østlandssendingen offentliggjorde noe om denne saken. Vi lette i gamle aviser på mikrofilm etter mannen som hadde voldtatt Truls Bråthen og fant ham som førstesidestoff i forbindelse med en sportsbegivenhet. Mannen var altså ”den gang” - på 1950- og 60-tallet - ”svært vel ansett på grunn av sin innsats under krigen”, slik Bråthen hadde omtalt ham.

Gjennom elektroniske avissøk kom nekrologen til fritidslederen fram. Vedkommende døde i 2002. I nekrologene ble også øya hans i Oslofjorden omtalt, - stedet der de mange overgrepene skal ha funnet sted. I disse søkene fant vi dessuten fram til Jarl Eik, som hadde vært på Våk skolehjem i Våler utenfor Moss. Han var bystyrerepresentant i Oslo for Fremskrittspartiet midt på 1980-tallet.

Gjennom bøker om temaet var det masse informasjon å hente. Historien til Jarl Eik var fortalt i boka ”Løvetannbarn” av Gunnar Ringheim og Jane Thronsen (Cappelen 1997). Eik hadde også vært med i et TV-program om barnehjemsbarn, ”Trygg i fare”, som ble sendt i NRK Brennpunkt 6.05.97. I programmet var dessuten Eli Løvli en av dem som ble intervjuet, som

forfatter av romanen "Barnehjemmet" (Aschehoug 1983). Senere fikk vi vite at bokas opplevelser stammet fra Bergen, men at hun også var utsatt for grov omsorgssvikt på et av Oslo kommunes barnehjem.

Av faglitteratur var vi blant annet igjennom Befring-utvalgets forslag til omlegging av dagens barnevern (NOU 2000: 12 "Barnevernet i Norge") - og læreboka "Barnevernets historie" av Gerd Hagen (Akribe forlag 2001).

Oslo byarkiv har lite å bidra med av løpende korrespondanse i administrative eller politiske saker. Byarkivet mener det kan se ut som om sensitive dokument er luket vekk før Oslos barnevernsmyndigheter har overlevert papir til arkiv. Men de kommunale håndbøkene forteller om hvilke barnevernsinstitusjoner som Oslo til enhver tid hadde med blant annet navn og fødselsdato på styrer. Her var det også korte faktaopplysninger om barnehjemmene Løkkeberg, Barnevern og Breidablikk. Årbøkene har i tillegg oversikt over medlemmer av barnevernsnemndene og tilsynskomiteene ved hver enkelt institusjon.

I byarkivet fantes også en utklippsbok som noen har laget med utdrag fra avisdebatten på 50-tallet. Her er avisklipp fra et Oslo-hjem for spebarn hvor barna ble bundet til sengene for at de skulle holde seg i ro. "To år gammel barnehjemsskandale i Oslo som det lyktes å skjule for offentligheten", skrev VG-journalist Asbjørn Barlaup 8.12.50.

Truls Bråthen ringte nesten daglig den første tiden etter at vi hadde intervjuet ham. Han var naturlig nok opptatt av å bli trodd og hadde stadig forslag til nye personkilder vi kunne snakke med. En av dem var 84 år gamle Helga Olsen. Hun hadde vært tante for Bråthen på Løkkeberg. Hun bekreftet at "denne fine mannen" og tidligere krigshelten fikk ta meg seg barn på hytta i helgene. Hun sa også at hun den gang ikke forsto hva som skjedde på disse helgeutfluktene, men at hun hadde lagt merke til at "barna ikke var glade før de reiste, og heller ikke da de kom tilbake fra disse turene".

Så ringte "Jan-Arild" på 62 år. Telefonnummeret hadde han fått av Truls Bråthen, som han kjente fra Landsforeningen Rettferd for taperne. "Jan-Arild" sa at han var seksuelt misbrukt av en ansatt ved et annet barnehjem, Barnevern, der han bodde i fire år tidlig på 1950-tallet. Overgriperen jobbet som lærer ved Ila skole, men hadde også ansettelse som fritidsleder på Barnevern. Minst et titalls gutter fra Barnevern var misbrukt. Antallet er uklart fordi ikke alle

ofre var med i tiltalen som påtalemyndigheten tok ut. Overgriperen ble straffet for forholdet til tre år og en måneds fengsel, samt fem års sikring, i Eidsivating lagmannsrett 1. juli 1955. På bakgrunn av det ”Jan-Arild” hadde vært utsatt for – og ikke minst med dommen fra lagmannsretten som bevis – ble han i 1997 tilkjent 90.000 kroner i billighetserstatning.

Også Jarl Eik hadde tidligere blitt tilkjent billighetserstatning på 60.000 kroner for en ødelagt barndom og manglende skolegang. Forholdene på Våk skole, der han var plassert, karakteriserer han som ”en konsentrasjonsleir for barn”. Eik hadde også en autoritetsperson som kunne bekrefte hans historie. 74 år gamle Henning Karlstad var lærer på Våk skole da Jarl Eik bodde der.

I tillegg satte vi oss inn i granskningen som hadde vært gjort i Bergen fra april 2000 til september 2003. I rapporten på 330 sider beskrives de uverdige forholdene som flere barnehjemsbarn levde under. Et søk hos Bergens Tidene fortalte også at tre tidligere barnehjemsbarn ikke hadde overlevd granskningen. De tre tok sine liv etter å ha fortalt sine historier til granskingsutvalget. Minnene ble mer enn de kunne leve med.

4.0 TEAM-ARBEID

Problemstillingen ble mer og mer klar. Er det noe som helst som skulle tilsi at forholdene ved barnehjemmene i Oslo etter krigen har vært bedre der, enn i Bergen? Svaret var nei. En eventuell Oslo-gransking av barnehjemmene etter krigen vil trolig gi samme resultat som i Bergen. Sannsynligvis vil den også føre til at dagens Oslo-politikere gir tidligere barnehjemsbarn en uforbeholden unnskyldning. Og dersom det skjer, så vil det være politisk uakseptabelt om Oslo ikke får den samme ordningen som i Bergen med erstatningsbeløp på opptil 725.000 kroner.

Dette ble lagt fram for nyhetssjefen i Østlandssendingen onsdag 17. september, ti dager etter at redaksjonen fikk det første tipset om saken. Vi ble enige om å gå tungt ut, med tett oppfølging og ikke minst et langsiktig perspektiv. Triste eller glade historier med barnehjemsbarn har i årevis versert i aviser, radio, TV og ukeblader. Men de har aldri før blitt annet enn historier – mer eller mindre sosialpornografiske livsskjebner. Nå kunne vi være med på å gi noe tilbake – oppreisning og erstatning.

Til nå hadde Kjell Vesje båret hovedtyngden av arbeidet. Men dagen etter merket han for alvor at det tok på å jobbe med disse triste barnehjemshistoriene. Intervjuene ble ofte avbrutt av gråtkvalte øyeblikk, eller snørr og tårer. Men Vesje forsto ikke hvorfor han selv reagerte følelsesmessig som han gjorde. Hvorfor berørte historiene ham så mye sterkere enn andre historier han tidligere har jobbet med?

På vei hjem fra jobb på ettermiddagen fortalte Vesje nyhetssjefen om opplevelsen. Hun lukket døren før vi satt oss ned og snakket mer om hvordan han følte seg. Hun forsto situasjonen og ryddet plass i vaktplaner slik at Vesje i ukene framover skulle få en å jobbe sammen med.

På fredag ble Henrik Nielsen ryddet fri fra turnus for to uker i første omgang. Vi var et team; Nielsen skulle jobbe med den politiske oppfølgingen blant annet i bystyret og på Stortinget, og overfor organisasjoner. Mens Vesje jobbet mer direkte mot de tidligere barnehjemsbarna. Deretter konkretiserte vi barnehjemssakene som et prosjekt med følgende målsetninger:

1. Oslo bystyre må be Fylkesmannen i Oslo og Akershus granske påstander om overgrep på kommunens barnevernsinstitusjoner etter krigen, på samme måte som Fylkesmannen i Hordaland gransket Bergen kommunes barnehjem.
2. Når dette kravet får gjennomslag, må vi passe på at granskingen omfatter alle institusjoner der barn ble plassert under en eller annen form for tvang.
3. I tillegg må det opprettes en krisetelefon, som kan ta imot henvendelser fra tidligere barnehjemsbarn som trenger hjelp til å bearbeide opplevelser fra barndommen.
4. Søkelyset bør også rettes mot barnevernet i dag.
5. Den langsiktige og overordnede målsetningen er at det skal gjennomføres en nasjonal gransking av barnehjemmene i Norge etter krigen. Hva med barnehjemmene i Trondheim, Kristiansand, Stavanger eller Tromsø? Har ikke mange barn derfra også krav på en offentlig unnskyldning?

5.0 ETIKK OG METODE

Mange barnehjemsbarn har vært utsatt for overgrep, vanskjøtsel og omsorgssvikt. Det har derfor vært viktig for oss i arbeidet med barnehjemssakene at de involverte ikke skulle føle seg misbrukt av media. I løpet av de intense ukene vi jobbet med disse sakene har vi hatt kontakt med 50 tidligere barnehjemsbarn fra hele landet. Noen historier har vi valgt å fortelle, andre ikke.

5.1 Avhengighet til kilder

Det var under hele arbeidet et etisk og moralsk valg at intervjuobjektene ikke skulle føle seg presset til å stille opp. I motsetning til tradisjonell, gravende journalistikk har vi ikke aktivt oppsøkt barna som vokste opp på barnehjemmene. Det er de som har valgt å komme til oss med sine historier. De to eneste unntakene er Jarl Eik og Eli Løvli, som vi kontaktet. Det gjorde vi fordi begge tidligere har fortalt sin historier offentlig.

Bakgrunnen for at vi har kunnet jobbe på denne måten, er kontakten som ble etablert med vår første informant, Truls Bråthen. Etter en rekke telefonsamtaler i løpet av den første uken, valgte han å fortelle sin historie i NRK Østlandssendingen. Det tillitsforholdet som ble etablert gjorde at han fungerte som en ”gatekeeper” for oss. Selv om tidligere barnehjemsbarn ikke nødvendigvis omgås som venner daglig, eksisterer det et usynlig, sosialt nettverk mellom flere av dem. Vår første informant ble som en edderkopp for oss i dette nettverket. Dermed er alle historiene vi har kringkastet kommet fram i lyset etter barnehjemsbarnas eget ønske. Denne tilnærmingen er risikabel, men på en annen side har den vært viktig for oss på grunn av våre informanternes vanskelige fortid. Og - ikke minst - fordi vi visste at tre tidligere barnehjemsbarn tok sine liv under granskingen i Bergen.

Vi gjorde et bevisst valg om at kildene skal kontakte oss og ha et ønske om å fortelle sine historier, men det betyr ikke at resten kom rekende på ei fjøl. Masse arbeid har gått med på å verifisere historiene gjennom andre kilder som ansatte ved barnehjemmene eller andre barnehjemsbarn som allerede hadde tatt kontakt og fortalt om sin oppvekst. Konsekvensen av en slik tilnærming er at noen historier ikke er blitt fortalt. Det betyr at vi fortsatt kjenner til rystende beskrivelser som barnehjemsbarn går rundt med. Men siden kilder ikke har kontaktet

oss, selv om vi vet at de har vårt telefonnummer og at vi har sjekket deres beskrivelser, så har vi ikke gå ut med historiene.

Vi har hatt klare målsetninger med det journalistiske arbeidet. Historiene vi har valgt å fortelle har hele tiden vært knyttet til nye nyhetspoenger. Ved en anledning fortalte et av intervjuobjektene, på direkte spørsmål, at han var blitt seksuelt misbrukt. Dette var en hemmelighet han hadde båret på hele livet, uten å fortelle det til noen. Vi hadde ingen som helst grunn til ikke å tro på ham på bakgrunn av den informasjonen vi satt med, men valgte likevel å ikke bruke dette i nyhetssaken. Grunnen var at mannens historie var sterk nok som den var, og at det seksuelle misbruket ikke var relevant for nyhetspoenget som vi ønsket å få fram.

Da snøballen begynte å rulle tok veldig mange barnehjemsbarn kontakt. Store deler av arbeidsdagen ble brukt til å prate med tidligere barnehjemsbarn. Noen ringte enten for å bekrefte historier som ble fortalt gjennom oss, eller for å fortelle sin egen historie. Ofte ble vi sittende i opptil en time å bare lytte.

5.2 Anonymitet

Bortsett fra to tilfeller oppsøkte vi altså ikke tidligere barnehjemsbarn aktivt for å få dem til å fortelle sine historier. Når de kontaktet oss, presset vi heller ikke på for at de skulle stå åpent fram og med med fullt navn, selv om det selvfølgelig var det vi ønsket av hensyn til å gjøre sakene mest mulig troverdige. I ett tilfelle gikk vi også med på å fordreie stemmen til vedkommende, for å få fortalt en historie vi mente var viktig.

Denne tilsynelatende passive opptreden forsterker naturligvis journalistenes evige problem med avhengighet til kildene. Uten de tidligere barnehjemsbarnas historier ville vi heller ikke hatt noen historier å fortelle. De tidligere barnehjemsbarna har i tillegg klare motiv for å dramatisere og forsterke sine skildringer. De er ute etter en unnskyldning og – kanskje viktigere for noen – de ønsker erstatning for det de har opplevd i det offentlige regi. Likevel valgte vi å tro på det de fortalte, samtidig som vi så langt som mulig sjekket deres påstander på vanlig måte.

5.3 Selektiv hukommelse

Den nyhetssak vi fikk størst respons på, var oppslaget om barnehjemmet Breidablikk i Nittedal. Radioinnslaget 9.10.03 dreide seg om at ”*Oslo kommune brukte barnehjemsbarn som billig arbeidskraft for å spare penger på 1950-tallet. (...) Barn helt ned i sjuårsalderen måtte gjøre tungt gårdsarbeid, mens de som lurte seg unna skal ha blitt straffet og slått.*”

TV-saken på kvelden ble også sendt på NRK1s riksnett i ”Norge i dag”. Det er trolig mye av forklaringen på den store responsen, og førte også til at vi fikk telefoner fra hele landet.

Vi hadde i hovedsak to tidligere barnehjemsbarn som kilder på saken. Vi visste også at de to som kritikken i hovedsak var rettet mot – en barnehjemsbestyrer tidlig på 1950-tallet og en mannlig gårdsbestyrer – begge var døde. Nå ringte både tidligere ansatte og tidligere barnehjemsbarn og sa at vår hovedkilde enten løy eller overdrev, for forholdene var slett ikke så ille som han beskrev dem. Hadde vi tatt feil? Var vi lurt?

Men vi hadde også støttespillere. Fra Alta ringte en dame som hadde jobbet som vikar på Breidablikk i 1951 og hun bekreftet alt som ble sagt i TV-reportasjen. Og ikke nok med det. Forholdene var så dårlige at hun og tre andre ansatte hadde klaget til Oslo kommune på daværende bestyrers vilkårlige og brutale atferd.

Responsen og protestene gjorde at vi måtte gå opp løypa på ny. Innslagene hadde skaffet oss ni nye primærkilder. Og vi oppdaget raskt at noe av uenigheten skyldtes at forholdene ble bedre mot slutten av 1950-tallet, og ikke minst det siste tiåret før Breidablikk ble nedlagt i 1972. En annen oppdagelse var hvordan folk fortrenger og sorterer sine egne opplevelser. For eksempel hadde sønnen til gårdsbestyreren forståelig nok sterke innvendinger mot vår framstilling av forholdene på Breidablikk. Men for at vi skulle forstå hans kritikk bedre, satte han oss i kontakt med en av tantene fra den tiden. Det var en dame på 75 år, som ville være anonym og ikke bli intervjuet på bånd. Da vi snakket med henne, starter hun med sine innvendinger mot vår beskrivelse. Men etter hvert kom det fram at også hun reagerte på bestyreren tidlig på 1950-tallet. Ja, faktisk reagerte hun så sterkt, at hun var en av de fire som hadde klaget bestyreren inn for kommunen.

På samme måte endte vår neste kontakt. Det var med en dame på 86 år. Også hun reagerte på vår beskrivelse av Breidablikk. Men da hun kom til barnehjemmet i 1951, som nyutdannet fra Oslo kommunale barnevernskole, fant hun forholdene så utrivelige og gammeldagse at hun slett ikke ville jobbe der. Først da den omstridte bestyreren ble syk og sluttet i 1953, kom hun selv tilbake som bestyrer ”for å rydde opp”. Men heller ikke denne kilden ville la seg intervju på bånd eller ha navnet sitt offentliggjort. Hun så ingen grunn til å fremheve seg selv for ryddejobben, som hun sa. Og hun følte heller ikke at hun hadde rett til å si noe ufordelaktig om andre.

Noe liknende opplevde vi da vi snakket med andre av barna som bodde på Breidablikk det første tiåret etter krigen. Selv om de i utgangspunktet protesterte mot vår beskrivelse av barnehjemmet, så innrømmet de etterhvert at ikke alt var like bra. Poenget var altså ikke at de ikke ble straffet og slått. Poenget var snarere at slagene og ørefikene de fikk, var slikt som unger den gang måtte regne med i datidens barneoppdragelse. På sin måte bekreftet de altså vår hovedkildes påstander. Eller som et annet av de tidligere barnehjemsbarna har sagt oss: Alle har rett til sine egne opplevelser, sin egen historie og oppfattelsen av hvordan de har hatt det. Barn - og voksne - opplever ting forskjellig, selv om fakta er de samme.

En av nestorene i barnevernet, Gerd Hagen som også var lunsjgjest i Østlandssendingen (03.10.03), understreker også at når barnehjemsbarn snakker om en vonde oppvekst, så beskriver de også ofte det vonde savnet av sine egne foreldre. Og den situasjonen lærer ulike barn seg å leve med på ulike måter. Noen fortrenger savnet helt, mens andre ikke kan eller vil det. Selv i dag finns det jo dem som mener motgang gjør sterk – også når det dreier seg om en barndom som ble knust.

6.0 SNUBLETRÅDER I STARTEN

Fjorten dager etter at Truls Bråthen hadde kontaktet oss var ennå ikke noe offentliggjort. Men vi hadde et ferdig innslag med Truls Bråthen og tante Helga Olsen. Nyhetstoppen skulle være:

Barnehjems gutter krever erstatning for seksuelt misbrukt på 1950- og 60-tallet. Fritidsleder fikk låne med seg barn hjem i helgene.

Nyhetsinnslaget bestemte vi at skulle sendes mandag 22. september. Da vi gjorde opptak med ham, ønsket han å være anonym, så vi valgte å kalle ham ”Jan”. Vi trodde vi hadde god tid, og at vi var alene om saken. Riktignok hadde Truls Bråthen sendt et brev om erstatningskravet til Oslo kommune, men det var vi sikker på at ville bli unntatt offentlighet med alle sine personfølsomme opplysninger. Vi regnet også med at det samme ville skje med brevet fra Landsforeningen rettferd for taperne, som vi visste at var koplet inn i saken og som vi også hadde snakket med flere ganger.

Lørdag ringte Truls Bråthen til oss og fortalte at vi gjerne kunne bruke hans fulle navn. Det hadde han bestemt seg for dagen før, da han ble oppringt og intervjuet av Aftenposten. Landsforeningen rettferd for taperne hadde altså kontaktet avisen og sendt all korrespondanse dit. Var vi slått allerede i starten?

Første sak på lufta i morgennyhetene, som fastsatt. Heretter brukte vi fullt navn på Truls Bråthen, siden han ikke lenger ville være anonym og siden vi mente han var sterk nok til å bære åpenheten. Men Oslo kommune avviste krav om erstatning, selv om den ansvarlige byråden lovet at han ”vil gå nøye gjennom hver enkelt sak”. Vi mente han ikke var forberedt, at han som politiker ikke hadde gjort lekse si. Og Aftenposten hadde i aftenutgaven ikke noe annet enn det vi hadde hatt samme morgen.

Så reiste vi krav om at Oslo kommune må granske de påståtte overgrepene mot barnehjemsbarn. For å vise at vi hadde flere kilder til beskrivelsene av overgrepene, brakte vi også deler av intervjuet vi hadde med ”Jan-Arild”. Hovedoppslaget torsdag 25. september var at et flertall i bystyret krever uavhengig gransking av forholdene ved barnehjemmene i Oslo på 1950- og 60-tallet. Og allerede i ni-tiden på morgenen ringte den ansvarlige byråden for å forklare seg, og dermed ble denne dagen et viktig vendepunkt. For nå fastslo byråden at han ville be fylkesmannen om en Oslo-gransking. En foreløpige seier var i havn.

7.0 HOLD POLITIKERNE I ØRA

Først i den tredje uken av prosjektet kom dager da vi ikke hadde barnehjemssaker i morgennyhetene. Vi fikk stadig kontakt med tidligere barnehjemsbarn som igjen hadde nye historier å fortelle. Men vi var fortsatt bestemt på å bringe historiene videre for å holde presset oppe. Og vi fikk også flere tidligere ansatte i tale. En annen viktig jobb vi gjorde, var å få på plass et mandat for granskingen som omfattet flest mulig av Oslos tidligere barnehjemsbarn.

7.1 TIDSBEGRENSNING

I byrådetts forslag til fylkesmannen skulle ikke granskningsmandatet gå lenger tilbake enn 1954. Det betydde at blant annet voldtekten av ”Jan-Arild” og flere andre gutter kunne falle utenfor – selv om det forelå en straffedom i saken.

Torsdag 23. oktober:

Det er bare barnehjemmene etter 1954 som skal granskes. Det har Oslo kommune bestemt. Det betyr at voldtektssaker som Østlandssendingen har avslørt på norske barnehjem på begynnelsen av 1950-tallet, risikerer å ikke bli gransket.

Og byrådet svarte at ”tidspunktet på ingen måte er absolutt”, men at granskerne også ”vil vurdere saker som er eldre enn 1954”.

7.2 ETATSBEGRENSNING

Byrådetts forslag inneholdt også en lang rekke konkrete barnehjem som skulle granskes. Men der var blant annet tvangsskolehjemmet Geitmyra utelatt. Årsaken var – selvfølgelig – at mandatforslaget var en liste over barnehjem under **sosial**rådmannen på 1950-tallet. Og da hadde byrådet ganske enkelt oversett det som var **skoler**rådmannens arbeidsområde!

Fredag 24. oktober lagde vi derfor sak om at: *Tvangsskolehjemmene til Oslo kommune er IKKE foreslått gransket av byrådet. Geitemyra gutteskole og Åsengata pikeskole var internatskoler hvor barn bodde og gikk på skole i ett år. På 1950-tallet var dette grusomme steder hvor vold var satt i system, ifølge tidligere barnehjemsbarn.*

Og dagens skolebyråd sendte sporenstreks en presisering til fylkesmannen om at kommunale skolehjem også skulle granskes.

7.3 KOMMUNEBEGRENSNING

Men hva da med de **statlige** skolehjemmene, som Våk, der blant annet den tidligere bystyrerepresentanten Jarl Eik hadde vært i fire år? Det var det kommunale barnevernet i Oslo som hadde sendt ham dit. Kommunens ansvar var derfor klart – både etter datidens og dagens lovverk, fortalte sosionomer og jurister.

Vi lagde ikke noe på dette, fordi redaksjonen begynte å gå lei en **tredje** sak om noe som risikerte ikke å bli gransket. Men vi tok opp problemstillingen med den nye sosialbyråden som Oslo hadde fått etter kommunevalget. Hun insisterte på at alle fakta skulle på bordet og sendte nytt brev til fylkesmannen der dette ble presisert.

Fredag 31. oktober, da utvalget som skulle stå for Oslo-granskingen ble klart, passet vi også på at presiseringen kom med: *Utvalget skal granske alle steder som barnevernet i Oslo kommune har plassert barn i årene mellom 1954 og 1993.*

8.0 SERIE-VOLDEKT I 20 ÅR

Vi systematiserte alle opplysninger som vi samlet inn fra tidligere barnehjemsbarn. Navnene til de tidligere barnehjemsbarna ble notert, hvor de hadde vært når osv. Denne systematiske arkiveringen skulle vise seg å gi resultater. Tre av Oslos barnehjem skilte seg ut med mange henvendelser. Det var Breidablikk, Barnevern og Løkkeberg. Truls Bråthen hadde bodd på begge de to siste. Slik var opplysningene om ham i våre notater (to faktaopplysninger er strøket ut):

TRULS BRÅTHEN - 22 16 59 03 eller 900 75 098. Født 7.10.50.

På Heftyes spedbarnshjem 1950-52. Så institusjonen Barnevern i Schwensens gate 11 1952-56. Deretter ett års tid på Manglerud familiehjem (sammen med noen av søsknene).

Løkkeberg barnehjem 1957-65, til han var 16 år gammel. Bestyrer var Signe Pedersen, som er død. Deretter Bakkehaugen guttepensjonat til 18 år. Forteller om krigshelten NN som fikk låne med seg barn som han misbrukte på øya XX i Oslofjorden.

Så tenkte vi: Hvor lenge varte disse overgrepene? I hvor mange år fikk denne tidligere krigshelten og ”vel ansette mannen” voldta barnehjemsgutter? Notatene fortalte at vi hadde

snakket med i alt sju tidligere gutter fra Løkkeberg, hvorav seks av dem skulle ha vært seksuelt misbrukt av NN. Ved å sammenstille fakta om når overgrepene fant sted og hvor gamle disse guttene den gang var, mente vi at voldtektene skal ha skjedd fra om lag 1952 og til 1968. Noen kontroll-telefoner til kildene viste at det stemte.

Men ikke nok med det. Samme dag som vi brakte historien ringte en 62 år gammel mann og fortalte at han også var blitt voldtatt av NN. Vedkommende kjente svært mange detaljer om NN og hans familieliv. Og han fortalte dessuten at hans eldre halvbror også hadde bodd på Løkkeberg og ble misbrukt så tidlig som i 1946-47. Vårt nyhetsoppdrag var altså en underdrivelse. Barne-voldtektene starter like etter krigen og varte i mer enn tjue år.

9.0 BARNEVERN I DAG

Dagen etter at den første saken ble sendt, var det røster i redaksjonen som lurte på om vi ikke også skulle lage noen nyhetssaker om barnevernet i dag. For oss var dette noe vi allerede hadde diskutert. Vi så det som et tema det var naturlig å følge opp. Hvordan er kontrollen med dagens barnehjem? Gjør statlige myndigheter det de skal? Samtidig visste vi at Barne- og familiedepartementet jobbet med en omorganisering av tilsynsfunksjonen. Avsløringene den første uken var blitt lagt merke til. Aktører og organisasjoner vi tok kontakt med påpekte at et fokus mot 1950- og 60-tallet er vel og bra, men hva med i dag?

På mange måter er det viktig å ha klare intensjoner om hvor man vil med slike saker. Barnehjem er en privat business hvor de involverte kan ha forretningsmessige motiver når de uttaler seg. Driften av barnehjem i Norge er lagt ut på det private markedet, og kommuner kjøper tjenester av private aktører. Kirkens Bymisjon er en av aktørene i dette markedet. Saken vi valgte å lage var at de kritiserte Oslo kommune for at kontrollen og kvalitetssikringen av barnehjemmene må bli bedre. Dette var et fokus vi også ønsket nettopp fordi det er business på det private markedet.

En annen nyhetssak knyttet til dagens barnevern var at Fylkesmannen i Oslo og Akershus i ti år har brutt loven. Grunnen er at kun halvparten av de lovpålagte tilsynene ved barnehjemmene var gjennomført. I forslaget til ny tilsynsordning som Barne- og familiedepartementet hadde ute på høring var det foreslått å halvere antallet lovpålagte tilsyn

ved barnehjemme. Med det nye forslaget ville Fylkesmannen ikke bryte loven hvis dagens tilsynsnivå ble opprettholdt og det ville heller ikke koste mer penger. Organisasjonen for Barnevernsbarn og en rekke andre organisasjoner og instanser var meget kritiske til dette forslaget i sine høringsuttalelser. Hva som blir resultatet av denne nyhetsjobbingen er vanskelig å si.

10.0 KRAVET OM NASJONAL GRANSKING

Underveis i arbeidet med barnehjemssakene i Oslo ble målet om nasjonal granskning mer og mer hengende i lufta. Etter hvert forsto vi at det gikk mot en kartlegging heller enn en granskning. Barne- og familieministerens redegjørelser overfor kontroll- og konstitusjonskomiteen på Stortinget gjorde at komiteen var fornøyd med med planene for det videre arbeidet. Departementets utvalg skal foreta en nasjonal kartlegging av omfanget og bakgrunnen for omsorgssvikt og overgrep mot barn plassert av barnevernets i institusjoner i perioden 1945 – 1980. Dette utvalget skal ha en innstilling klar 31.10.04. Samtidig jobber et flerdepartementalt utvalg med en gjennomgang og samordning av reglene for billighetserstatning.

Dermed ble denne delen av prosjektets opprinnelige målsetning stadig mer en rikssak og ikke lenger en del av vårt lokaljournalistiske dekningsområde. Noe helt annet er at vi ønsker å følge opp spørsmålet når utvalgene er ferdige med sine arbeider. For riktignok har vi fått en Oslo-granskning, men hva da med tidligere barnehjemsbarn fra Akershus, som Østlandssendingen også skal dekke? Har ikke de også krav på en eventuell unnskyldning og erstatning?

11.0 AVSLUTNING

Utgangspunktet for denne saken var granskningskomisjonens arbeid i Bergen. Mange redaksjoner kunne i denne sammenheng ha tenkt: ”Dette er gammelt – saken er kjørt i Bergen, derfor er det ikke noe nytt å tilføre – vi har hørt det før.” Men slik var det naturlig nok ikke for barnehjemsbarna i Oslo som hadde opplevd vanskjøtsel og overgrep.

Samme kveld som ordføreren i Bergen gråt på TV, kom telefonen fra Truls Bråthen. Det at han ble tatt på alvor, det at det ble satt klare målsetninger og jobbet systematisk, gjorde at

saken selvfølgelig var meget viktig for oss som lokalradio og -TV. For våre seere og lyttere var dette en sak som vakte følelser. Utallige mennesker kjenner eller vet om en eller annen som har vært på barnehjem. Ved å stille spørsmålene som vi gjorde, var det åpenbart at det her lå nyhetsstoff til mange saker. Og kanskje det overordnede målet om en nasjonal gransking kunne nåes. Trodde de Oslo var himmel og Bergen helvete?

Da saken etter hvert begynte å rulle ble dette tatt på alvor av politikerne, og resultatene kom nesten raskere enn vi hadde trodd. Det å velge å satse på denne saken skal ledelsen ved nyhetssjefen også ha skryt for. Mye tid ble brukt for å jobbe ut sakene. Kjell Vesje jobbet utelukkende med denne saken i seks uker og Henrik Nielsen i tre. Deretter har det vært en mer normal redaksjonell oppfølging. Uten dette samarbeidet og arbeidsdelingen tror vi ikke saken hadde blitt så godt løst. Å være to, var også en meget stor fordel i følelsesmessig harde stunder.

Kjell Vesje & Henrik Nielsen,

Oslo 19. januar 2003

Vedlegg 1: Dokumentasjon

Vedlegg 2: CD med et utvalg radioinnslag

Vedlegg 3: VHS med samtlige TV-innslag

Vedlegg 4: Brev fra Truls Bråthen til Oslo kommune

Vedlegg 5: Dom av 1.07.55 fra Eidsivating Lagmannsrett

Vedlegg 6: Diskett med metoderapport og dokumentasjon som datafil.